

Soevereinen in Nederlandse gemeenten

Omvang, duiding, en
kennisbehoeften

Juli 2024

Dr. Vivien Butot
Marius Koelink, MA

Soevereinen in Nederlandse gemeenten

Omvang, duiding en kennisbehoeften

Dr. Vivien Butot

Marius Koelink, MA

Juli 2024

Associate Lectoraat Social Media, Security & Justice

Domein Business, Finance & Law

Hogeschool Inholland

Inleiding

Nederlandse overheidsinstanties en het bredere publiek zijn de afgelopen jaren bekend geraakt met mensen die aangeduid worden als soevereinen en/of autonomen.¹ Deze termen worden gebruikt om te wijzen op mensen die de staat als illegitiem en vijandig zien en zich er eenzijdig van willen losmaken, vaak door gebruik te maken van esoterische juridische procedures. Kenmerkend voor soevereinen en autonomen is hun gebruik van ideeën en praktijken die al langer worden ingezet door de *sovereign citizen* beweging in landen als de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Australië. Deze ideeën en praktijken hebben zich online verspreid en worden, in meer of minder aangepaste vorm, ook overgenomen door soevereinen in Nederland. Soevereinen sturen onder andere brieven naar gemeenten met daarin alternatieve lezingen van (staatkundige) geschiedenis, complex en quasi-juridisch taalgebruik waarin aanspraak wordt gemaakt op geheimzinnige regels, financiële eisen en soms bedreigingen wanneer niet aan hun uiteenlopende claims wordt voldaan. Sommige soevereinen laten zich uitschrijven uit de basisregistratie personen, anderen weigeren belastingen, boetes of huur te betalen. Het handelingsrepertoire van soevereinen is even divers als de ideeën over de relatie tussen burger en staat waar zij zich op baseren.

Dit onderzoek gaat echter niet over soevereinen *an sich*, maar over het contact tussen soevereinen en Nederlandse gemeenten. Gemeenten zijn zeker niet de enige overheidsinstantie die te maken krijgen met soevereinen. Politie, rechtbanken en de belastingdienst zijn inmiddels ook bekend met het fenomeen. Maar gemeenten zijn eerder dan voorgenoemde instanties ook een aanspreekpunt voor burgers, dragen verantwoordelijkheid voor openbare orde en veiligheid en vervullen ook een zorgtaak naar hun burgers toe. Om deze redenen heeft het lectoraat Social Media, Security and Justice van hogeschool Inholland besloten bij te dragen aan de zich ontwikkelende kennisproductie over soevereinen door zich te richten op (i) het in beeld krijgen van het aantal soevereinen dat bekend is bij gemeenten; (ii) de manier waarop medewerkers van gemeenten soevereinen duiden; en (iii) hoe gemeenten al met soevereinen omgaan en aan welke kennis over soevereinen behoefte is bij medewerkers van gemeenten. Door inzicht te bieden in deze basiskennis draagt deze “quickscan” bij aan bewustwording over het fenomeen onder Nederlandse gemeenten en het identificeren van relevante onderzoeksvragen voor verdere kennisontwikkeling en mogelijke handelingskaders.

Werkwijze en respons

De enquête waar dit onderzoek op is gebaseerd is tot stand gekomen in samenwerking met het team Maatschappelijke onrust van bureau Regionale Veiligheidsstrategie van Midden-Nederland (RVS-MN). Zij hebben in het kader van het programma Maatschappelijke onrust namens de bestuurlijke werkgroep Maatschappelijke onrust de vragen nader bekeken en geholpen om de enquête te verspreiden onder hun 38 gemeenten. Behalve in de regio Midden-Nederland is de enquête ook verspreid onder de 23 gemeenten van de VeiligheidsAlliantie Rotterdam (VAR) en onder de 40 gemeenten van de provincies Friesland, Groningen en Drenthe. Ook voor verspreiding van de enquête in deze regio's zijn wij geholpen door leden van de regionale ambtelijke werkgroepen maatschappelijke onrust en radicalisering. De keuze voor deze drie regio's is vooral pragmatisch: we wilden enige geografische variatie in regio's, maar geen landelijke dekking, voornamelijk omdat dit te veel werk voor het binnenhalen van respons zou betekenen. We hebben bewust gekozen voor twee regio's die georiënteerd zijn op meerdere stedelijke centra (VAR, voortaan aangeduid als “regio Rotterdam” en RVS-MN, voortaan aangeduid als “regio Midden-Nederland”) en een overwegend landelijke regio (Friesland, Groningen en Drenthe, voortaan aangeduid als “regio Noord”). Deze drie regio's bestaan tezamen uit in totaal 101 gemeenten.

De enquête is in eerste instantie verspreid onder medewerkers van de afdelingen Openbare Orde en Veiligheid (OOV) van de gemeenten in de geselecteerde regio's. In twee gevallen bleek dat verschillende gemeenten een ambtelijke organisatie delen, en is de enquête dus één keer, maar namens verschillende gemeenten ingevuld. Omdat bekend is dat soevereinen via verschillende afdelingen in contact komen met de gemeente hebben we respondenten ook gevraagd de enquête verder te verspreiden. Dit is ook daadwerkelijk gebeurd in de regio's Rotterdam en Midden-Nederland, waar respectievelijk ongeveer een kwart en een derde van de regionale respondenten van buiten OOV komen. Er is slechts één gemeente waar iemand buiten OOV heeft gereageerd zonder dat ook een OOV-medewerker heeft gereageerd. In de regio Noord werd de enquête uitsluitend ingevuld door medewerkers van OOV. De enquête is uiteindelijk 99 keer volledig ingevuld door ambtenaren van 77 verschillende gemeenten, op een doelpopulatie van 101 gemeenten in totaal. De respons dekt dus ongeveer driekwart van de doelpopulatie. Per regio varieert de respons: 100% van de gemeenten in de regio Midden-Nederland reageerde, tegenover 70% van de gemeenten van de regio Rotterdam en 58% van de gemeenten van regio Noord.

¹ Wij zien geen duidelijke criteria om onderscheid te maken tussen soevereinen en autonomen en zullen in dit rapport verder spreken van “soevereinen.” Hiermee bedoelen wij niet alleen soevereinen, maar ook wat anderen autonomen noemen.

De vragen van de enquête richten zich op de drie eerdergenoemde hoofdthema's: de omvang van het aantal soevereinen in de eigen gemeente, de manier waarop soevereinen als fenomeen worden geduid, en de huidige omgang met en kennisbehoefte over soevereinen van gemeenten. Veel van deze vragen zijn open vragen. Er is nog veel onbekend over soevereinen en de omgang daarmee, en daarom is deze enquête erop gericht om ruimte te laten voor eigen input van respondenten. Ongeveer de helft van de vragen konden vrij ingevuld worden, wat tot enige variatie heeft geleid in de beantwoording.

Voor de interpretatie van de resultaten moet al met al dus rekening gehouden worden met incidentele variatie in de beantwoording van open vragen, variatie in het aantal respondenten per gemeente en de afdelingen waar zij werken, en variatie in de geaggregeerde respons per regio. In de beschrijving van de resultaten gaan we telkens in eerste instantie in op de samengenomen resultaten uit de gehele steekproef, waarna we ook opvallende verschillen in de antwoorden tussen de drie regio's zullen uitlichten.

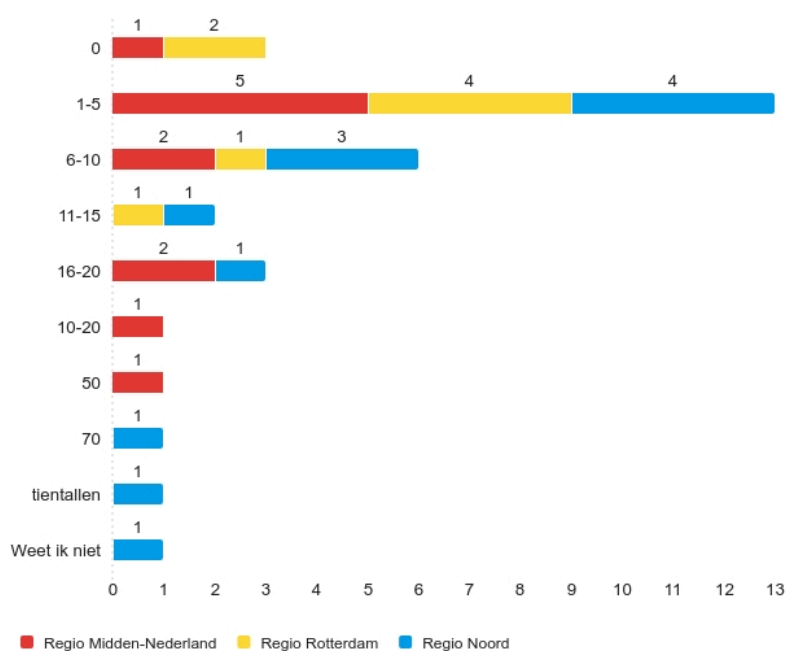
Het rapport is opgedeeld in drie delen die de thema's van de enquête volgen. In het eerste deel wordt ingegaan op vragen over de omvang van het aantal soevereinen in de gemeenten. In het tweede deel staan we stil bij de manier waarop soevereinen als fenomeen worden geduid door ambtenaren die de enquête hebben ingevuld. In het laatste deel weiden we uit over de huidige omgang met en kennisbehoefte over soevereinen in de gemeenten.

Deel 1: Omvang en aard

Overzicht

- De meeste respondenten hebben geen zicht op de hoeveelheid soevereinen in hun gemeenten.
- Wanneer wel schattingen van het aantal soevereinen worden gemaakt, zijn deze over het algemeen laag, met enkele uitschieters van 50 en 70 soevereinen binnen een gemeente.
- Het grootste deel van de respondenten geeft aan wel eens correspondentie van soevereinen te hebben ontvangen, maar dit wordt meestal niet bijgehouden.

Om zicht te krijgen op de omvang en aard van het fenomeen hebben we vragen gesteld over de geschatte hoeveelheid soevereinen in de gemeente, de hoeveelheid ontvangen brieven van soevereinen en over verschillende manieren waarop gemeenten in aanraking komen met soevereinen. Uit de reacties van onze respondenten blijkt dat de meesten (58%) geen zicht hebben op de hoeveelheid soevereinen in hun gemeente. Waar in de regio Midden-Nederland 23% en in de regio Rotterdam 33% van de respondenten aangeeft zicht te hebben op de hoeveelheid soevereinen, is dit aandeel in de regio Noord hoger, namelijk 55%. De minderheid van de respondenten die wel zicht hebben (32%), schat de hoeveelheid over het algemeen laag in, meestal tussen de 1 en de 5, met enkele uitschieters naar 50 en 70 (Figuur 1).

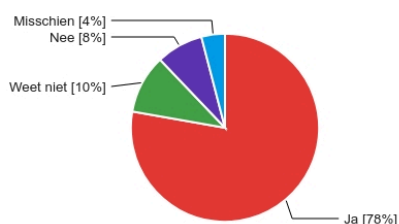

Figuur 1: Geschatte hoeveelheid soevereinen in de 31 gemeenten waar respondenten een schatting maken.

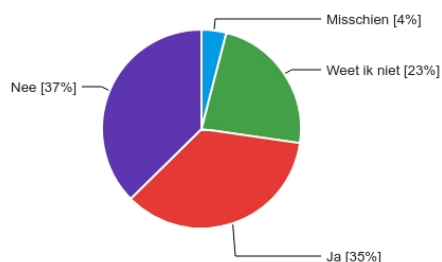
Deze schattingen komen cumulatief uit op 308 tot 349 soevereinen in de 31 gemeenten waar respondenten een schatting maken. Het is echter de vraag hoe betrouwbaar deze schattingen zijn. Van 42 deelnemende gemeenten hebben respondenten geen schatting gemaakt. Bovendien worden de gemaakte schattingen grotendeels gebaseerd op de hoeveelheid brieven die gemeenten krijgen van soevereinen, wat een blinde vlek kan opleveren. Potentiële soevereinen die bijvoorbeeld wel de belastingdienst aanschrijven maar niet de gemeente blijven hier buiten beeld. Daarnaast is een deel van deze schattingen gebaseerd op brieven terwijl in de betreffende gemeente niet altijd wordt bijgehouden hoeveel brieven er binnenkomen.

Toch zijn brieven zijn de voornaamste manier waarop soevereinen in contact komen met gemeenten. Bij het beschrijven van hoe hun gemeenten in aanraking komt met soevereinen noemt 68% van de

respondenten contact vanuit soevereinen zelf, waarvan het in een grote meerderheid gaat om brieven.² Een ruime meerderheid van de respondenten (78%) geeft dan ook aan dat hun gemeente wel eens correspondentie heeft ontvangen van soevereinen en 35% houdt deze correspondentie ook bij (Figuren 2 en 3). Een groot aandeel geeft dus aan wel brieven te ontvangen, maar heeft geen zicht op het aantal. In Midden-Nederland geeft 25% van de respondenten aan dat dit in hun gemeente gebeurt, tegenover 42% in de regio Rotterdam en 55% in de regio Noord. Ook zijn de schattingen van de hoeveelheid soevereinen in de regio Noord relatief hoger, en schat geen enkele respondent daar de hoeveelheid op 0. Waar contact niet vanuit de soeverein komt beschrijft 15% contact bij de uitvoering van de taken van de gemeente, zoals het behandelen van vergunningaanvragen of het versturen van stempassen. 10% noemt contact via politie en handhaving. De afdelingen die volgens respondenten het meeste in contact komen met soevereinen zijn burgerzaken (15% van de respondenten), bestuur, waaronder burgemeester (10%), belastingen (6%), en leerplicht (4%). Soevereinen komen dus op verschillende manieren en via verscheidene afdelingen in contact met gemeenten.

Figuur 23: Heeft uw gemeente wel eens brieven of andere correspondentie van soevereinen ontvangen?

Figuur 32: Wordt in uw gemeente bijgehouden hoeveel correspondentie van soevereinen er binnenkomt?

² Van alle respondenten die het over brieven hebben noemt 18% spontaan een document met de titel "opzegging machtiging besturen." Dit is een sjabloonbrief die deel is van de ter betaling beschikbare "juridische toolkit particulieren" van de organisatie Burgerfront: <https://archive.is/xvqNI>.

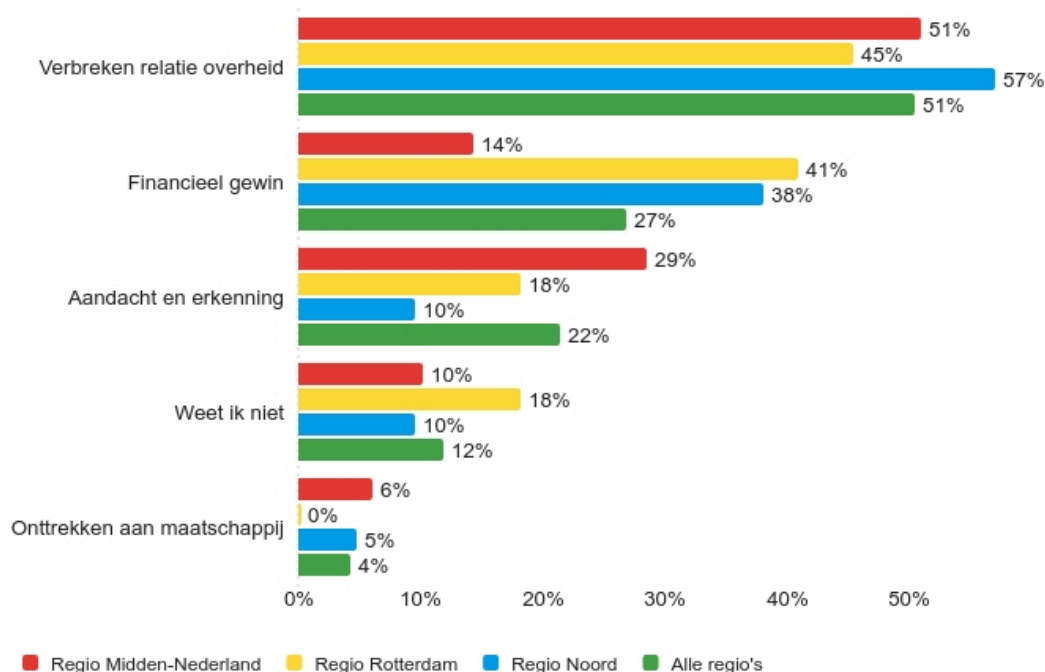
Deel 2: Duiding

Overzicht

- De duiding van soevereinen door respondenten is veelzijdig.
- Respondenten zijn niet eensgezind over of soevereinen een probleem zijn of niet.
- Soevereinen worden vooral geproblematiseerd omdat ze zichzelf en hun omgeving schade toebrengen.
- Soevereinen worden het meeste gezien als uiting van maatschappelijke onrust.
- Respondenten denken dat soevereinen vooral de band met de overheid willen verbreken, financieel voordeel willen behalen, en aandacht en erkenning willen.

Om in kaart te brengen hoe het fenomeen geduid wordt door medewerkers van gemeenten, hebben wij vragen gesteld over wat respondenten denken dat soevereinen hopen te bereiken en of en waarom ze soevereinen als probleem zien. Ook hebben we gevraagd hoe ze het fenomeen zouden omschrijven.

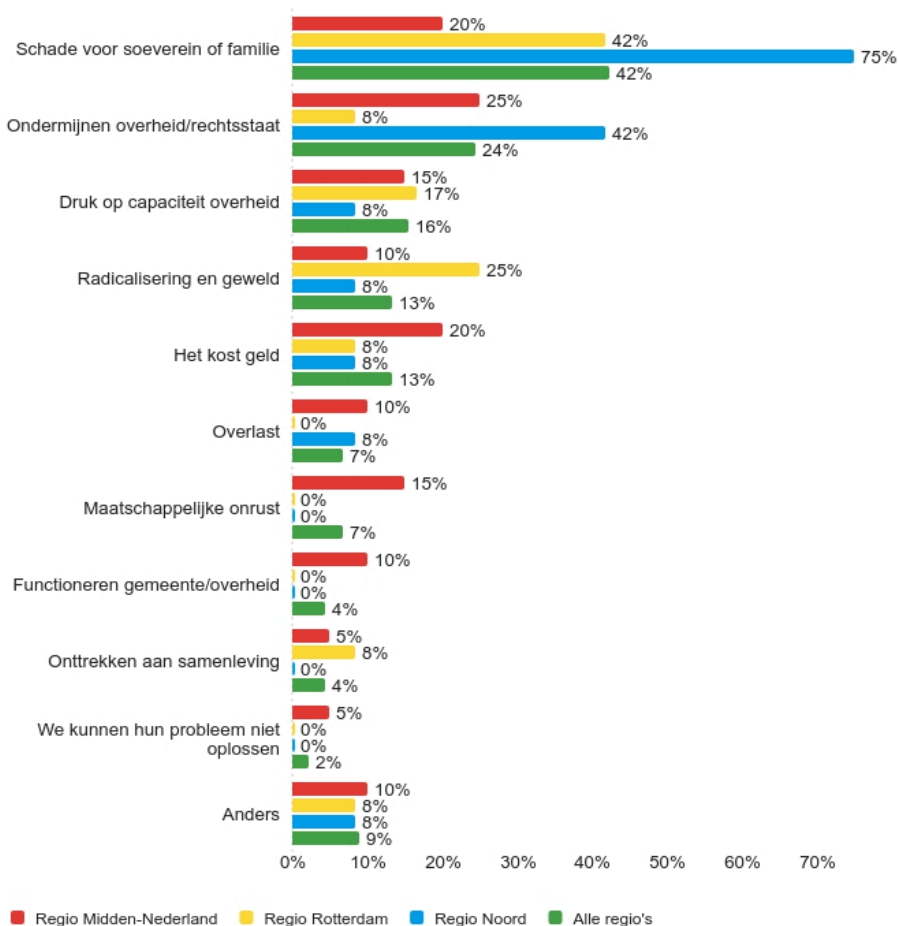
Ideeën over wat soevereinen hopen te bereiken met hun correspondentie zijn op te delen in drie grote categorieën (Figuur 4). Respondenten noemen vooral dat soevereinen hun relatie met de overheid willen verbreken (51%), financieel voordeel willen behalen (27%), en aandacht of erkenning willen krijgen (22%). Onder het verbreken van de relatie met de overheid scharen we antwoorden die betrekking hebben op het uitschrijven uit systemen, het willen stoppen van “bemoeienis” van de overheid, en het aangeven de overheid niet te erkennen. Met financieel voordeel bedoelen we antwoorden die wijzen op het ontwijken van belastingplicht en het verkrijgen van het “geboortetrust”.³ Van de respondenten in de regio Midden-Nederland denkt een kleiner deel (14%) dat het gaat om financieel voordeel dan in de regio’s Rotterdam (41%) en Noord (38%). Onder erkenning of aandacht vallen antwoorden waarin wordt aangegeven dat soevereinen vooral hun ongenoegen willen uiten en “gehoord willen worden”. In Midden-Nederland denkt juist een groter deel (29%) dat het gaat om aandacht en erkenning vergeleken bij de regio’s Rotterdam (18%) en Noord (10%).

Figuur 4: Wat hopen mensen die zulke correspondentie sturen, volgens u, daarmee te bereiken? (Percentage van respondenten die dit thema noemen in hun antwoord).

³ Een grote geldsom die volgens sommige stromingen in het soevereinen-milieu voor elke staatsburger door de staat wordt beheerd, maar die opgevraagd kan worden met de juiste procedures.

Ook zijn er uiteenlopende ideeën over of soevereinen wel of niet een probleem zijn. Van alle respondenten vindt 43% soevereinen misschien een probleem of geven ze aan dat niet te weten. Een groot deel van deze groep respondenten vindt het daadwerkelijke gedrag van soevereinen daarvoor doorslaggevend: alleen het gedachtengoed aanhangen wordt op zichzelf niet problematisch gevonden. Grotendeels om dezelfde reden stelt 10% van de respondenten dat soevereinen überhaupt geen probleem zijn. De grootste groep respondenten (46%) vindt soevereinen echter wel degelijk een probleem. Dit heeft verschillende redenen, maar de voornaamste zijn de potentieel schadelijke gevolgen voor soevereinen zelf en hun omgeving (42%), het ondermijnen van de rechtsstaat (24%), en de druk op de capaciteit van de overheid (16%) (Figuur 5). Er lijkt dus vaak vanuit te worden gegaan dat soevereinen overgaan op problematisch gedrag. Als schadelijke gevolgen voor soevereinen zelf noemen respondenten bijvoorbeeld “financiële en sociale problemen” en “hoge schulden”, waarmee ze “niet alleen zichzelf maar ook gezinsleden [...] schaden.” Het ondermijnen van de rechtsstaat beschrijven respondenten veelal in algemene termen, maar één respondent verwijst naar de Capitoolbestorming als het soort gevolg dat het fenomeen kan hebben en een ander noemt het fenomeen “staatsgevaarlijk.” Over de druk op de capaciteit van de overheid zegt één respondent dat soevereinen het “ambtelijk apparaat lamleggen met wollige taal,” en zegt een andere “er komt een golf mensen op ons af met zeer problematische schulden en we zijn al overbezet [sic].” Er zijn wel regionale verschillen in deze problematisering van soevereinen. De schadelijke gevolgen voor soevereinen zelf worden in de regio Noord door een aanzienlijk groter deel van de respondenten (75%) genoemd dan in de regio’s Rotterdam (42%) of Midden-Nederland (20%). In de regio’s Midden-Nederland en Noord worden soevereinen vaker geproblematiseerd als ondermijning van de rechtsstaat (respectievelijk 25% en 42%), maar in de regio Rotterdam juist weinig (8%). Respondenten uit de regio Rotterdam noemen dan weer betrekkelijk vaak radicalisering en geweld (25%) in vergelijking met Midden-Nederland (10%) en de regio Noord (8%). Als belangrijkste gevolgen van de acties van soevereinen noemen respondenten vaak soortgelijke thema’s als bij de problematisering van soevereinen.

Figuur 5: Zijn soevereinen volgens u een probleem? -- Ja, want... (percentage van respondenten die dit probleem noemen in hun antwoord).

Ook zien we diversiteit in hoe respondenten vinden dat het fenomeen van soevereinen het beste omschreven kan worden. Hier vroegen we respondenten maximaal drie labels te kiezen die wij ze voorlegden. Het meest gekozen label is "maatschappelijke onrust" (78%), maar naast dit label karakteriseren respondenten het fenomeen op uiteenlopende manieren. De andere opties worden ongeveer evenveel gekozen: rechtsstatelijk/rechtsfilosofisch (39%), radicalisering (40%), zorgvraag (33%) en misinformatie (33%). Alleen de optie leerplicht (7%) werd niet vaak gekozen. In regio Noord kiezen betrekkelijk veel respondenten misinformatie (50% tegenover 33% in regio Rotterdam en 27% in regio Midden-Nederland) en zorgvraag (45% tegenover 38% in regio Rotterdam en 27% in regio Midden-Nederland), terwijl ze het juist minder karakteriseren als maatschappelijke onrust (64% tegenover 83% in regio Rotterdam en 81% in regio Midden-Nederland).

Wij vroegen respondenten ook wie volgens hen "probleemeigenaar" van het fenomeen is. De meest genoemde probleemeigenaar is de afdeling Openbare Orde en Veiligheid van de eigen gemeente (39%). Hierop volgen bestuur en burgemeester (8%), sociaal domein (8%), en burgerzaken (8%). Van alle respondenten geeft 11% aan dat het afhangt van de specifieke casus, en 10% dat ze niet weten wie de probleemeigenaar binnen de gemeente is.

Deel 3: Omgang en behoeften

Overzicht

- Een kleine minderheid van de gemeenten onderhoudt contact met soevereinen, vooral door waarschuwend te antwoorden op ontvangen correspondentie.
- De meeste respondenten geven aan behoefte te hebben aan een handelingskader.
- Onderzoek naar soevereinen wordt meestal belangrijk gevonden, maar de geschatte kleine hoeveelheid soevereinen is voor sommigen reden hier geen prioriteit aan te geven.
- Respondenten willen vooral onderzoek wat zich richt op het in kaart brengen van de omvang en drijfveren van soevereinen, en het bieden van handelingskaders.

Omdat deze enquête ook als aanzet voor verder onderzoek dient, bestaat het laatste deel uit vragen over de huidige omgang met soevereinen bij gemeenten, evenals vragen over welke kennisbehoefte gemeenten hebben.

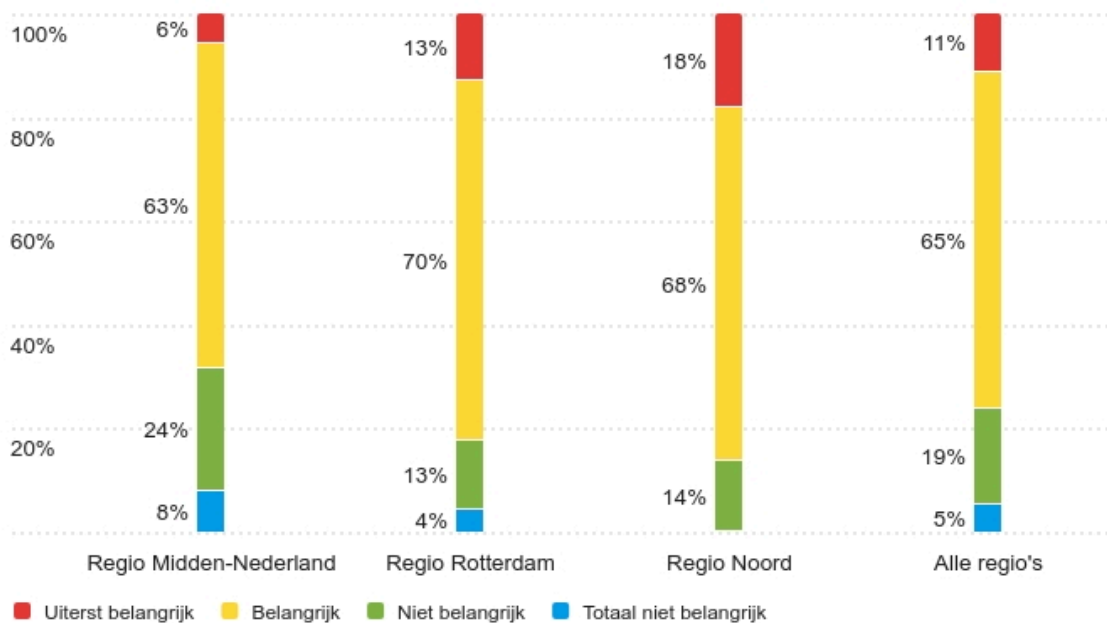
De meeste respondenten geven aan dat soevereinen op dit moment weinig prioriteit hebben binnen hun gemeente. Enkele gemeenten, vooral in de regio's Rotterdam en Noord, lijken het onderwerp wel te prioriteren. In een kleine minderheid van de gemeenten (15%) bestaat ook al een procedure voor de omgang met soevereinen. Binnen de regio Rotterdam is dit aandeel met 29% iets groter dan in de andere twee regio's. De meeste gemeenten hebben geen of nog geen procedure voor deze omgang (85%) en zetten ook nog geen stappen naar aanleiding van contact met soevereinen (32%). Waar al wel stappen worden gezet, bestaat dit vooral uit het onderhouden van contact (15%); soms gaan bestuurders "belangstellend op bezoek" of worden soevereinen uitgenodigd voor een "belangstellend gesprek" over de drijfveren van soevereinen. Maar als sprake is van bedreiging wordt ook wel normerend opgetreden door middel van een stopgesprek met de wijkagent.

Verder blijkt dat vooral gemeenten in de regio Rotterdam en Noord correspondentie van soevereinen beantwoorden, soms met een standaard antwoordbrief (11% in regio Rotterdam en 18% in regio Noord, tegenover 2% in Midden-Nederland). Uit de uitleg van respondenten blijkt dat de inhoud van antwoordbrieven kan variëren. In veel gevallen wordt geantwoord dat de brief "ter kennis is genomen" en wordt gewaarschuwd voor de gevolgen van het niet nakomen van (betalings)verplichtingen. Een respondent geeft aan te zijn gestopt met het weerleggen van de argumentatie die soevereinen uiteenzetten in brieven omdat er "voor het overheidshandelen geen touw is vast te knopen en betrokkenen geharast overtuigd zijn." Het alternatief wat deze respondent geeft is om enkel te informeren over de grondslag voor overheidshandelen en de ambtseed voor overheidsmedewerkers om wetten na te komen. De brieven en contactmomenten met soevereinen worden soms ook geregistreerd en in kaart gebracht. Dit vindt relatief minder vaak plaats bij gemeenten in de regio Noord (5%), en vaker bij gemeenten van de regio Midden-Nederland en Rotterdam (respectievelijk 8% en 11%). Tot slot geeft een relatief klein aandeel van de respondenten aan dat gewerkt wordt aan het bewustmaken van ambtenaren via speciale sessies en factsheets (vooral in de regio's Rotterdam en Noord, respectievelijk 11% en 14%).

Op de vraag of er behoefte is aan een handelingskader antwoord 61% van de respondenten bevestigend. Er wordt echter weinig gespecificeerd met betrekking tot welke handelingen er dan een kader geboden moet worden. Waar respondenten wel naar specifieke handelingen verwijzen gaat het vooral om het opstellen van eenduidig beleid (15%) en richtlijnen voor antwoordbrieven (13%) en het onderhouden van contact met soevereinen (11%). Regionale verschillen zijn er vooral met betrekking tot de roep om eenduidig beleid (het sterkste in de regio Midden-Nederland en Noord) en richtlijnen voor antwoordbrieven (alleen in de regio Noord).

Tot slot de prioritering en behoefte aan verdere kennisontwikkeling over soevereinen. De meeste respondenten geven aan dat verder onderzoek belangrijk is (Figuur 6). Respondenten uit de regio Noord vinden dat relatief vaker belangrijk dan respondenten uit de andere regio's. De meest genoemde reden om belang te hechten aan onderzoek is dat soevereinen een nieuw, onbekend en groeiend fenomeen zijn (32% van alle respondenten). Andere belangrijke redenen zijn om te komen tot een handelingskader (21%), potentieel vergaande implicaties van soevereinen voor de maatschappij (19%), en implicaties voor soevereinen zelf en hun omgeving (17%). Minder genoemde redenen zijn het in kaart brengen van de omvang, de implicaties voor het openbaar bestuur, inzicht in de drijfveren van soevereinen, de zorgplicht van gemeenten en preventie. Een laatste interessante reden die door enkele respondenten

werd genoemd is dat er meer onderzoek nodig is naar de fundamentele verhoudingen tussen burger en overheid dan naar soevereinen specifiek.

Figuur 6: Hoe belangrijk vindt u het dat er eventueel onderzoek gedaan wordt naar soevereinen?

Een relatief klein aandeel (19%) van alle respondenten vindt onderzoek naar soevereinen niet belangrijk, meestal omdat ze het aantal soevereinen klein inschatten. Andere genoemde redenen zijn dat soevereinen geen prioriteit hebben ten opzichte van andere problemen en dat deze groep geen bijzondere behandeling behoeft of verdient, dat gemeenten geen bevoegdheden of competenties hebben om op te treden, dat de gedragingen van soevereinen geen effect hebben en dat bestaande procedures al genoeg handvatten bieden voor de omgang met soevereinen.

Als specifiek onderwerp voor vervolgonderzoek noemen de meeste respondenten een algemeen handelingskader voor de omgang met soevereinen (35%): men wil in algemene zin effectief met soevereinen om kunnen gaan, zowel preventief als repressief. Specifiekere invullingen van handelingskaders zijn de wens voor een aanpak met betrekking tot dreiging en risico van soevereinen (11%), omgang met specifieke uitingen en gedragingen van soevereinen, zoals brieven die soevereinen sturen, of opnames die soevereinen maken⁴ en het maken en onderhouden van contact met mensen die zelf geen contact met de overheid wensen (7%), een eenduidige handelswijze (6%), en een werkproces voor betrokkenheid binnen en buiten de gemeente (7%), het beperken van misinformatie (6%), het bieden van zorg en hulp (4%) en soevereinen van hun gedachtengoed en gedrag afhelpen (4%). Wat kennisvragen betreft (los van specifieke handelingskaders) willen respondenten graag de omvang in kaart brengen (12%), inzicht in de drijfveren van soevereinen (12%) en inzicht in de dreiging en risico's die van soevereinen uitgaat (3%). Er zou gesteld kunnen worden dat er sprake is van een discrepantie tussen de eerder besproken algemene lage prioritering van soevereinen binnen gemeentelijke organisaties en het belang wat individuele respondenten hechten aan verder onderzoek naar soevereinen. De kleine omvang van het (geschatte) aantal soevereinen keert telkens terug als verklaring voor een lage prioritering. Tegelijkertijd benadrukken veel respondenten de mogelijk vergaande gevolgen voor individuele soevereinen, voor de maatschappij en voor de gemeentelijke organisatie, wat een reden is om meer onderzoek belangrijk te vinden.

⁴ Het is niet geheel duidelijk wat hiermee bedoeld wordt, maar het is ons bekend dat soevereinen soms met geluid en/of beeld gesprekken met ambtenaren opnemen.

Conclusies

Het doel van deze enquête was om inzicht te krijgen in drie zaken: (i) de omvang van het aantal soevereinen in Nederlandse gemeenten; (ii) de manier waarop medewerkers van gemeenten soevereinen duiden; en (iii) hoe gemeenten nu met soevereinen omgaan en wat hun kennisbehoefte over het onderwerp is. De eerste belangrijke conclusie is dat hoewel het zicht op soevereinen onvolledig is, uitgaande van vooral het aantal ontvangen brieven van soevereinen het totale aantal op 308 – 349 wordt geschat, waarbij sterke lokale verschillen zijn. Terwijl het bij veel gemeenten om enkele soevereinen gaat, worden bij enkele andere gemeenten meerdere tientallen genoemd. Ten tweede is wat de duiding van soevereinen betreft gebleken dat soevereinen het vaakste onder de noemer van maatschappelijke onrust worden geschaard, en dat respondenten meestal denken dat soevereinen hun band met de overheid willen verbreken, financieel voordeel willen behalen, of aandacht en erkenning zoeken. Daarbij is het belangrijk op te merken dat er geen eensgezindheid is over de stelling dat soevereinen een probleem zijn. Ten derde is gebleken dat een kleine minderheid van de gemeenten al probeert contact te onderhouden met soevereinen, en dat het vooral schort aan inzicht in de omvang van het aantal soevereinen en hun drijfveren, en dat er behoefte is aan het bieden van handelingskaders. Bij die handelingskaders gaat het om mogelijkheden die variëren van eenduidige procedures en werkprocessen binnen de eigen gemeenten en tussen gemeenten onderling tot het inschatten van de dreigingen en risico's en het omgaan met de eigenzinnige uitingen van soevereinen. Wat dat laatste betreft bestaat er een mogelijke spanning: enerzijds bestaat de wil bij gemeenten om in contact te blijven of in gesprek te willen gaan, terwijl het anderzijds gaat om mensen die vaak zelf geen contact met de overheid wensen te hebben en om argumenten en gedrag die weinig aanknopingspunten geven om dat contact te onderhouden.

Uit de resultaten blijken ook enkele opvallende verschillen tussen de regio's. Zo zien wij dat respondenten uit de regio Noord aangeven meer zicht te hebben op de hoeveelheid soevereinen, die hoeveelheid ook hoger inschatten dan de andere regio's, en het fenomeen ook anders duiden. In de regio Noord wordt bijvoorbeeld vaker aangegeven dat schade voor soevereinen zelf de reden is dat het fenomeen problematisch is. Ook wordt in de regio Noord het fenomeen vaker als een misinformatieprobleem of een zorgvraag gezien, wordt het minder als maatschappelijke onrust gekarakteriseerd, en wordt verder onderzoek relatief vaak belangrijk gevonden. De oorzaak van deze en andere regionale verschillen zijn niet uit de data van deze quickscan te achterhalen. Het is mogelijk dat door het relatief kleinere aantal respondenten in Noord een vertekend beeld ontstaat, maar het is ook mogelijk dat het fenomeen inderdaad qua omvang en karakter verschilt per regio en dat de verschillen in bijvoorbeeld duiding hierdoor veroorzaakt worden.

Met deze "quickscan" leveren wij een bescheiden bijdrage aan de bewustwording rondom en kennisvorming over soevereinen in Nederlandse gemeenten. Een bijkomende functie van de enquête was het opdoen van contacten bij gemeenten voor verdiepend vervolgonderzoek. Met de deze contacten en de uitkomsten van dit onderzoek gaan vervolgstappen gedefinieerd worden voor onderzoek wat aansluit op de behoeften in de praktijk.